

IKÁ-3 ARALÍN

Siná, Niná, Ang Mga; Ng Mga

Siná Mang Liloy ay maraming taním. Ang mga taním niná Ben ay talóng, mais, at kamatis. Ang mga halaman naman ni Aling Poleng ay sampagita, rosál at kanya. Ang mga bulaklák ng mga halamang iyán ay mababangó. Ang mga taním niná Mang Liloy ay palay at kamote. Ang mga lamán ng kamote ay malalakí.

Ang mga bunga ng mga halaman niná Ben ay marami. Siná Nena ay nagtitindá ng mga talóng at mais. Ang mga kamatis ay hinóg na. Siná Nena ay magtitindá rin ng kamatis.

(Ang *siná, niná, ang mga* at *ng mga* ay pangmarami ng *si, ni, ang* at *ng*. Ang kahulugán ng *sina Mang Liloy* ay *si Mang Liloy* at *ang kanyáng mga kasama* na maaaring si Aling Poleng, si Ben at si Nena. Ang kahulugán ng *mga taním niná Ben* ay *mga taním ni Ben* at *ng kanyáng kasama* na maaaring si Nena. Ang kahulugán ng *ang mga halaman* at *ng mga halaman* ay maraming halaman.)

Ang *si, sina, ni* at *niná* ay ginagamit ding pantukoy sa mga hayop at bagay na tinátao.)

Pagsasanay

Iláng tao o bagay ang ibig sabihin ng bawa't isá sa sumusunod:

1. ang halaman	6. sina Mang Liloy
2. si Nena	7. ng talóng
3. ang mga mais	8. ni Aling Poleng
4. niná Ben	9. ang mga kamatis
5. ng mga kamote	10. ng palay

Bigkasín at pagkatapos ay baybayín ang mga salitá.

sabi	matá	sagót	mahiná
mabuti	kamáy	tanóng	yatà
dumilat	tiyán	sabád	hindí
sinubuan	bibíng	wiká	walá
kumilos	tugón	kaawa-awa	gawá

IKÁ-4 NA ARALÍN

Ang Paggamit Ng *Ay*

1. Ang amá *ay* magsasaka.
2. Ang iná *ay* si Aling Poleng.
3. Si Ben *ay* masipag.
4. Si Nena *ay* mabaít.
5. Ang bahay *ay* nasa-bukid.
6. Ang bukid *ay* maraming taním.
7. Ang bakuran *ay* maraming halaman.
8. Si Aling Poleng *ay* nagtaním ng sampagita.
9. Si Mang Liloy *ay* nag-araro sa bukid.
10. Si Ben *ay* gumawá ng balag.

(Ang *ay* ay malapandiwa at ang katumbás sa Inglés ay *am, is, are, was* at *were*, nguni't ang *ay* ay hindi kasing-kabuluhán ng "verbs to be" sa Inglés, sapagká't itó'y maaaring alisin sa pangungusap nang hindi nagbabago ang diwà ng nàturang pangungusap.)

1. Magsasaka ang amá.
2. Si Aling Poleng ang iná.
3. Masipag si Ben.
4. Mabaít si Nena.
5. Nasa-bukid ang bahay.
6. Maraming taním ang bukid.
7. Maraming halaman ang bakuran.
8. Nagtaním ng sampagita si Aling Poleng.
9. Nag-araro sa bukid si Mang Liloy.

10. Gumawá ng balag si Ben.

(Kapág ang isáng pangungusap na ginagamitan ng *ay* ay binaligtád, ang *ay* ay naliwan, nguni't hindi nagbabago ang diwà ng pangungusap.)

PAGSASANAY

A. Pag-aralan ang mga pangungusap na sumusunod:

1. Ang patola ay maraming bunga.
2. Ang sampagita ay maraming bulaklák.
3. Ang mga talóng ay magugulang na.
4. Si Mang Liloy ay may kalabaw.
5. Si Aling Poleng ay may hálamanán.
6. Si Ben ay maraming manók.
7. Si Nena ay may pusá.

B. Sulatin nang waláng *ay* ang bawa't pangungusap. Kailangang ilagáy ang mga pangungusap sa baligtád na ayos.

IKÁ-5 ARALÍN

Akó, Akin, Ko

SINO AKÓ?

1. Akó ay maliít lamang.
Ang kulay ko ay itím.
Kumákain akó ng dagá.
"Miaw, miaw," ang sinásabi ko.
2. Malakí akó kaysa pusá.
Akó ay putí at itím.
Akó ay bantáy sa bahay.
"Kaw, aw, aw," ang sinásabi ko.
3. Akó ay maraming sisiw.
Palay at maís ang kinákain ko.
Biníbigyán ko kayó ng itlóg.
"Puputák, puputák," ang sinásabi ko.
4. Akó ay malakíng-malakí.
Dalawá ang aking sungay.
Mahabá ang aking buntót.
Ang kulay ko ay itím.
Biníbigyán ko kayó ng gatas.
"Ma...á, Ma...á," ang sinásabi ko.

(Ang *akó, akin* at *ko* ay mga panghalíp sa unang panauhan. Ang *akó* ay maaaring pauná at pahulí. Akó ay pusá. Pusá akó. Ang *akin* ay pauná at ang *ko* ay pahulí. Ang aking aso ay matapang. Matapang ang aso ko.)

PAGSASANAY

Marami tayong kaibigang hayop. Sulatin ang ngalan ng limá sa kanilá. Paano tumúulong sa atin ang bawa't isá? Anó ang nasasabi ng bawa't isá?

IKÁ-6 NA ARALÍN

Itó, Iyán, Iyón

ANG MAGKAKAPATÍD

"Itó ay bola," ang sabi ni Adela.
"Iyán ay maniká," ang wika ni Rosa.
"Anó kayá *iyón*?" ang tanóng ni Adela.
"Iyón bang balutan sa mesa?" ang tanóng ni Rosa.
"Iyón ngá," ang sagót ni Adela.
"Laruán yatà *iyón*, e," ang sabi ni Rosa.
"Anó kayáng laruán?" ang tanóng ni Adela. "Hintayín daw natin si Nanay bago natin buksán."
"Dumating na sana si Nanay," ang sabi ni Rosa.
"Dumating na ngá sana si Nanay," ang wika ni Adela.

(Nasa pahina 20 ang karugtong)

Ang Papel . . .

(Karugtong ng nasa pahina 17)

pagbabayad-pinsala o pagtubos sa mga salaping iyan, ay lalo nang magkakabuhul-buhol at lalong paghihirapang kalagin.

Kung ngayong walang inabutan sa pagsuko ng Hapon at sa pagkabawi ng Pilipinas kundi ang pananalapang púlos na *papel-de-hapon* lamang, ay naritong walang kaanu-ano mang pag-asa ang mga pilipino sa paano mang paraan at gaano mang halaga ng pagkatubos at pagbabayad-pinsala ng Hapon, di kaya lalo na kung napahalo pa, o nahalili pa sa mga "military notes" na iyan ang mga "papel" ng Central Bank at ang ngalan ng isang "Republikang" di-kinikilala, ni maaaring pakitunguhan?

TATLONG taong singkad na napadikit sa kabuhayan ng bayang pilipino ang mga *papel-de-hapong* iyan. Nakalu-kalugandan muna ng marami, nang mga unang buwan, dahil sa, mga amoy-baraha man, ay panay na mga bagong-limbag naman, may-kagandahan din ang mga guhit at kulay, at saka kasinghalaga rin ng mga dating salaping-papel na pinagdatnan dito.

Nang nanlalapot na't nagugutay sa kamay ang mga iisahing pera, unti-unti itong kinasuklaman sa paghipo at kinayamutan sa pagbilang. Sa halip na makapagpagagan sa mga suklían, ay nakapagpabalgal pang lalò sa mga pagbabayaran. Dumating ang araw na ang mga peperahin ay ayaw nang tanggapin sa mga bilihan. Nawalan na sa mga tindahan ng mabibili ng isa, dalawa hanggang apat na pera o sentimos. Ang naging pinakamababang bilihin ay limang sentimos na; kaya ang mga "papel" na ito naman ang gumawa. Walang anu-ano'y lumipas ang panahon ng lilimahing pera, at nahalinhan ng "papel" ding sasampung sentimos. Nagkahalaga na nito ang lalong pinakahamak na bagay na mabibili sa mga tindahan. Hanggang nang malaon ay natabi nang lahat ang maliliit na halaga, at ang naging pinakapera" lamang ay ang "papel" na pipisuhin. Sa-rarating pa ang panahong ayaw nang tanggapin sa mga pamilihan ang mga pipisuhin, kahit na mga bagung-bago, at di-nanlilimahid ni nakaririmirim hipuin na siyang karamihan. Naging limang piso naman ang halaga ng pinakamababang bilihin. At namihikan na nang na-

mihikan ang mga nagtitinda at nagpapaupa sa pagtanggap ng mga lukot, marurumi at maliliit na halaga.

Halimbawa sa isang tawirang bangka, na dating sumisingil ng isa o dalawang pera isang-taong-isang-tawid, ay sumingil na nang hanggang dalawampung piso. Isang mananawid ang natanong na minsan ng sumusulat nito, kung sa gayong taas ng mga upahan sa pagtawid ay gaano sa maghapon ang inaabot ng kanyang kita. At ang naging sagot ay: "May araw po, anyang, hanggang tanghali lamang, kumikita ako ng mga limandaang piso". Nang mapainaku kami sa narinig, ang mananawid ay pangiting-maasim na tumugon pa: "Kulang pa po sa kagitnang bigas na inangit, isang niyog, ilang tali ng kangkong, isang guhit na tuyong-ayungin, upang makain naming mag-anak sa isang araw! . . ."

Ang gayong hai-baitang na pagkahulog ng mga *papel-de-hapong* buhat sa kababa-babaang halagang hanggan sa pataas nang pataas, ay hindi natigil hanggang sa katapusang baitang, na ang lahat-lahat na'y lubusang mawalan ng halaga—nangaging "basang-papel" at nangatunaw! . . .

Ang lakus-lakos, bayung-bayong, milyun-milyong kinamal-kamala at tinama-tamasa ng mga natutong magsamantala sa panahong yaon, ay kung di nangaabutan ng bagong panahong nanga-kaubaob ang ulo sa mga abo ng natupok, o sa mga sapal ng natunaw na mga buntong ng *papel-de-hapong*, ay kasalukuyan namang nangasailalim ng talampakan ng Higanting si CIC, at niyuyurakan nito upang iluwal ang lahat ng kanilang mga pinagkabundatan sa harap at karurukan ng mga angaw-angaw na mamamayang labi-laihan ng Gutom at tira-tirahan ng mga dinanas na pahirap ng pinagtamasahan nilang Tatlong Taon.

Ang kasaysayan ng *papel-de-hapong*, "micky mouse money", o "military notes", na ginamit sa Pilipinas ng Hukbong Imperyal ng Hapon, ay kinalalarawanan na rin ng naging kabuhayan ng bayang pilipino sa loob ng tatlong taong ipinanakop dito ng Hapon. Naging simula sa kaunting buti; sumama nang sumama, hanggang nangaging kasama-samaan.

Gayunman, dahil sa walang ka-

Ang Digmaang . . .

(Karugtong ng nasa pahina 9)

dako, ang kuomintang ay tinutunangan naman ng Estados Unidos. Hanggang sa mga sandaling sinusulat namin ang lathalang ito ay wala pag malubhang nangyayari, maliban sa tutol na ipinadala ng sobyet laban sa pagpapa-gamit sa mga kuomintang ng mga amerikano ng kanilang mga saksyang-dagat. Dahil sa tutol na iyan ay sukat na nating magunita yaong matandang kasabihan na "kapag nag-itlug-itlog, ay magmamanuk-manok". Ang panganib

pangitang di may ganda, at walang kasamaang di may buti, kalinaw-alinaw namang pag-isipin, na kasabay ng pagkatunaw ng salaping *papel-de-hapong*, ang pagkatunaw sa Pilipinas din ng... may bola ng keso sa gitna na sagisag ng panlulupig, bangkiyaw sa mahihinang karatig-bayan, pamanay na pang-akit sa ibig madaya, watawat sa pamumuksa sa mga dilumalaban,—sa katagang sabi, ang bandila ng kasakiman at kabuhungan, ng Hapon.

LOPE K. SANTOS

Nobyembre, 1945.

Ibong Walang . . .

(Karugtong ng nasa pahina 19)

Pinagtibay namán ng ating binata ang kanyang pangakong banal at dakila; —"Sa ngalan ng Poong sa at'y lumikha, kung magtaksil ako'y lamunin ng lupa!"

Bago naghiwalay yaong magsing-ibig ang lalaki'y muling nangakong mahigpit, isang kayamanan ang kukuning pilot sa pusod ng dagat na hindi malirip.

Nagbalik si Senon sa mga talampas at ang mga mata'y napako sa dagat: —"¡Pari Florentino!"—ang wikang paanas at saka payapang sa Diyos tumawag.

(Abangan ang karugtong sa susunod na bilang.)

Pampaaralan . . .

(Karugtong ng naas pahina 16)

At silá ay naghintáy sa may hagdanan.

Hawak ni Adela ang bola, kayá ang ginamit niyá ay itó. Hawak ni Rosa ang maniká, kayá ang ginamit ni Adela ay iyán. Malayò kay Adela at kay Rosa ang balutan, kayá ang ginamit nilá ay iyón.

(Kapág ang bagay na itinuturò ay malapit sa nagsasalitá, ang ginágamit ay itó. Kapág ang bagay ay malapit sa kausap, ang ginágamit ay iyán. Kapág ang bagay ay malayò sa nag-úsap, ang ginágamit ay iyón.)